

ӘСКЕРИ ҚЫЗМЕТКЕРЛЕРДІҢ РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІК ТӘРБИЕСІНІҢ МӘНІ МЕН МАЗМҰНЫ

*Исибаева Е.И.¹

*¹Т.ғ.к., доцент, Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, Ақтөбе, Қазақстан, e-mail: Isibaeva.liza@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада әскери қызметкерлердің рухани-адамгершілік тәрбиесінің мәні мен мазмұны туралы айтылған. Сонымен қатар, қазіргі Қарулы Күштердегі тәрбие жұмысының теориясы мен практикасына жүгіну әскери қызметшілердің рухани-адамгершілік тәрбиелеу дәстүрі кешенде әлі анықталмағанын ұсынылады. Оларды зерттеу қажеттілігі байланысты ұлттық дәстүрлер мен менталитетке сәйкес келетін қазіргі әскери қызметшілердің рухани-адамгершілік мәдениетін қалыптастырудың тиісті құралдары мен тәсілдерін іздеу. Осылайша, зерттеудің өзектілігі келесі қарама-қайшылықтарға байланысты: рухани-адамгершілік тәрбие-бұл «руханият» және «мораль» ұғымдарының мазмұнын біріктіретін педагогикалық құбылыс, оның маңызды сипаттамалары адамның идеалға деген ұмтылысы, адамдар арасындағы қарым-қатынастың жоғары құндылықтары мен сипатына бағытталған. Рухани-адамгершілік тәрбие дәстүрлері педагогикалық ғылым үшін ең жоғары нұсқаулық болып табылады және педагогикалық практика үшін негізгі күш-жігерді қолдану саласын көрсетеді. Уақыт байланысын, ұрпақтар сабақтастығын, қоғамның бірлігі мен әлеуметтік-мәдени сәйкестікті қамтамасыз ете отырып, бұл дәстүрлер қоғамның, этностың, мәдениеттің өзін-өзі қалпына келтірудің сенімді көзі және құралы болып табылады, рухани өсу мен жеке тұлғаның өзін-өзі анықтауының қоректік негізін құрайды.

Осыған байланысты, осы дәстүрлерді қалыптастыру, қолдау және дамыту жеке тұлғаны және әлеуметтік топтарды тәрбиелеу туралы ғылым ретінде педагогиканың маңызды тарихи міндетін, гуманитарлық миссиясын және әлеуметтік-мәдени мақсатын құрайды.

Мақалада әскери қызметкерлердің тарихи даму контекстіндегі рухани және адамгершілік құндылықтарының мазмұнына талдау жасалады. Нақты әлеуметтік тарихи жағдайларда қазіргі әскери қызметкерлердің бай руханиятына қол жеткізу қажеттілігімен байланысты зерттелетін мәселенің маңыздылығына негіздеме беріледі.

Әскери қызметшінің рухани және адамгершілік құндылықтарының маңызды сипаттамалары зерделенді және сипатталды. Қазіргі офицердің рухани және адамгершілік құндылықтар оларды қалыптастыруға байланысты, негізгі проблемалық мәселелер топтары сипатталған.

Тірек сөздер: әскери қызметкер, жеке тұлға, адамгершілік, тәрбие, қоғам, әлеуметтік орта, рухани, офицер.

Кіріспе

Әскери қызметкерлердің моральдық құндылықтарының қалыптасуы барлық уақытта әскери қызметшіні әскери-педагогикалық даярлаудың тұтас жүйесінде қажетті буын ретінде танылды. Рухани-адамгершілік құндылықтар осы мақаланы зерттеу пәні ретінде Әскери қызметкерлердің кәсіби күзіреттілігін дамытудың ерекше маңызды саласы, сонымен қатар оның рухани - бағдарланған санасын қалыптастыру құралы болып табылады. Бұл

проблема қазіргі армияның сенімді моральдық негізін қамтамасыз ету қажеттілігіне байланысты ерекше өзекті болып отыр.

Қазіргі тарихи жағдайларда офицерлердің санасының дүниетанымдық-идеологиялық жүйесін қалыптастыру қажеттілігі туындайды, оның негізі армияның моральдық құндылықтары мен негіздері туралы білім мен идеялардың жиынтығы, қоймалар мен жарғыларды игеру, сондай-ақ армияны реформалау бағыттарына сәйкес жалпы адамзаттық және кәсіби моральдық құндылықтарды жүзеге асыру болады.

Әскери қызметкерлердің рухани-адамгершілік құндылықтарын тарихи контексте зерттеу, олардың дамуының нақты ерекшеліктерін және әртүрлі тарихи жағдайларда тәрбиелеу тәсілдерін бақылау жинақталған тәжірибені жалпылауға және қазақ жауынгерінің дәстүрлі құндылықтарын да, қазіргі офицердің белгілі бір этикалық қасиеттерін де көрсетуге мүмкіндік береді, онсыз әскери борышын адал орындау мүмкін болмайды.

Негізгі міндеттеріне біз мыналарды жатқызамыз:

-«рухани-адамгершілік құндылықтар» ұғымының маңызды сипаттамаларын қарастыру;

- әр түрлі тарихи кезеңдерде рухани-адамгершілік құндылықтардың негізгі түрлері мен ерекшеліктерін анықтау;

- офицердің адамгершілік дайындығына қойылатын заманауи талаптардың ерекшелігін қарастыру, оның көрсеткіштерін талдау. Моральдық-адамгершілік құндылықтарды қазіргі заманғы түсіндіру олардың жүйелік сипаты мен тарихи шарттылығын, сондай-ақ офицердің дүниетанымын дамытудағы оң әсерін көрсетеді [1].

Әскери қызметкерлердің рухани және адамгершілік құндылықтарының мәні туралы мәселені қарастыра отырып, біз бірқатар тұжырымдар жасадық:

1. Бұл теориялық тұжырымдама адамның ішкі әлемінің белгілі бір негізін, оның сезімінің, қарым-қатынасы мен іс-әрекетінің жиынтығын реттейтін оның жеке басының негізін құрайды. Бұл «жақсы-жаман», «ар – намыс», «ар-ождан», «парыз», «құрмет», «әдептілік» категорияларының дұрыс арақатынасы негізінде адамның адамдармен қарым-қатынасындағы ықтимал іс-әрекеттерінің дәрежесін анықтайтын «координаттар жүйесі».

2. Бұл құндылықтар адам өмірінде дамып, отбасының да, басқа да бірқатар әлеуметтік институттардың тәрбие қызметінің нәтижесі болады.

3. Рухани және адамгершілік құндылықтар орындалатын кәсіби қызметтің сапасына тікелей әсер етеді, өйткені олар әскери қызметшінің дұрыс уәжі мен жауынгерлік рухын қалыптастырудың негізін құрайды. Тұлғаның рухани-адамгершілік бағытына сәйкес жүзеге асырылатын кәсіби қызмет әлеуметтік маңыздылықтың жоғары коэффициентіне ие болады.

Негізгі ережелер

Білім ұйымдарына жүгіну әскери қызметкерлердің елдің еңбек тарихы, қоғам дамуындағы адам факторының маңыздылығы туралы білім алуына ықпал етеді. Әңгімелесу, лекциялар, диспуттар, әдеби және оқырман конференцияларын өткізуде жинақталған тәжірибе оларға әртүрлі мамандық

өкілдерін, ата-аналарды әңгімелесу, байқау, жастар қызметінің нәтижелерін зерделеу сияқты жеке жұмыс әдістерімен ұштастыра отырып, әскери қызметкер тұлғасының рухани мәдениетін қалыптастыру кезінде қажетті нәтиже бере алады.

Материалдар мен әдістердің сипаттамасы

Осы мақалада әдіснамалық ұстанымдарға сәйкес келесі зерттеу әдістері қолданылды: теориялық –психологиялық-педагогикалық және ғылыми-еқызметшілерді тәрбиелеудің әртүрлі аспектілері бойынша ғылыми зерттеулердің рөлінің артуымен сипатталады.

Әскери қызметкерлердің адамгершілік құндылықтарын тәрбиелеудегі оң нәтижелердің ішінде оқу орындарында нормативтік-құқықтық базаны (әскери ант, Жарғылар) енгізуді, білім беру комитеттерін енгізуді, офицерлер жиналысы мен офицерлер қоғамының соттарының пайда болуын атап өткен жөн.

Осылайша, 19-20 ғасырдың басында офицердің рухани және адамгершілік құндылықтарының дамуы бірқатар ерекшеліктерге ие болды:

- болашақ офицерлерді рухани тәрбиелеу мазмұнында «ұлттық, патриоттық құрамды» күшейту болды;

- ұлы қолбасшылардың, әскери қызметкерлердің моральдық дамуын реттейтін арнайы ережелер, нормативтік-құқықтық актілер, қоғамдық ұйымдар әзірлейтін реформаторлардың қызметі маңызды болды;

- әскери қызметкерлердің адамгершілік құндылықтарының мазмұны анықталды;

- адамгершілік мұраттарды (ар-намыс, тектілік, патриотизм) дарытудың мақсаты.

Әскери қызметкерлердің идеялық сенімі мен сеніміне негізделген ұрыс даласындағы батылдық пен батырлыққа қол жеткізу. Әскери қызметкерлердің рухани және адамгершілік құндылықтарының ерекшелігін көрсете отырып, олардың дамуы қазіргі уақытта әскери қызметтің мақсаттары мен міндеттеріне тікелей байланысты екенін атап өткім келеді.

Әскери қызметкерлердің тек әскери қақтығыстарды шешуге ғана емес, сонымен бірге олардың гуманитарлық мәселелерді шешуге белсенді қатысуына байланысты рухани-адамгершілік тәрбие кейбір қалыптасқан көзқарастарды қайта қарауды талап етеді[2].

Нәтиже

Атап айтқанда, келесі проблемалар назар аударуға лайық екенін атап өтеміз:

- 1) әскери қызметкерлерге басқару шешімдерін қабылдау мәдениетін қалыптастыру (бейбіт уақытта да, соғыс уақытында да).

- 2) толеранттылық, икемділік қасиеттерін тәрбиелеумен, негізсіз зорлық-зомбылықтан бас тартумен, бейбіт халықпен сенімді қарым-қатынас дағдыларымен байланысты рухани әлемін дамыту.

3) әскери қызметкерлердің ішкі және сыртқы мәдениетін көрсететін «әскери нысандағы сыпайы адам» ретінде әскери қызметкер дұрыс «имиджін» қалыптастыру.

4) келісімшарт бойынша офицерлермен, әскери қызметкерлер олардың қызметінің қажетті құндылық-мағыналық құрамдас бөлігін дамыту мақсатында ерекше психологиялық-педагогикалық жұмыс жүргізу

5) әртүрлі жағымсыз факторлардың әсер етуі кезінде рухани-адамгершілік сипаттамалардың тұрақтылығы мен тұрақтылығын сақтау қабілеті ретінде офицерлік құрамның функционалдығын қамтамасыз ету.

Осылайша, әскери қызметкерлердің рухани және адамгершілік құндылықтарының мәнін тарихи тұрғыдан талдай отырып, біз қорытынды жасай аламыз:

1) Бұл құндылықтар тұтастай офицердің рухани дамуының негізінде жатыр, ал жауынгердің бай руханилығы барлық тарихи дәуірлерде мемлекеттің әскери қауіпсіздігін қамтамасыз ету жүйесінде аса маңызды фактор болып табылады.

2) бізге тарихи құжаттар, көркем әдебиет туындылары, мұражай экспонаттары түрінде жеткен бай мәдени-тарихи мұра болашақ офицерлерді адамгершілік тәрбиелеу жүйесіндегі алдыңғы ұрпақтың тәжірибесін жинақтауға, артықшылықтар мен кемшіліктерді талдауға мүмкіндік береді.

3) қазіргі уақытта әскери саладағы көптеген қалыптасқан стереотиптерді жетілдіру және трансформациялау қажеттілігімен, офицерлік құрамның моральдық бейнесіне қойылатын талаптарды арттырумен байланысты күрделі қайта құру процестері байқалады.

Рухани және адамгершілік құндылықтарды қалыптастыру, біздің ойымызша, болашақта әскери қызметшінің Отан қорғаушы ретіндегі әлеуметтік белсенді ұстанымының кепілі болатын офицердің әскери кәсіби құзыреттілігін дамыту жөніндегі мақсатты және жүйелі жұмыспен үйлесуге тиіс.

Адам өмірінің мақсаты мен мәні белгілі бір экономикалық және саяси жағдайдағы адамның пайдалылық критерийлерімен алмастырылады, бұл білім беру мақсаттарында көрінеді, олардың арасында тез өзгеретін жағдайларға бейімделуге дайындық, функционалды ұтқырлық, құзыреттілік жиынтығы және басқалар шешуші болып табылады. Мұндай білім беру жүйесінде жалпы мәдениетке, білімге, руханилыққа, адамгершілікке, патриотизмге орын жоқ.

Сонымен бірге, педагогикалық қоғамдастықта білім беру мақсаттары әлдеқайда маңызды және адамның өмірдің мақсаты мен мағынасын, осы әлемдегі тағдыры мен оның өмірі үшін жауапкершілікті, жақындарының, қоршаған қоғамдастықтың, Отан деп аталатын елдің өмір сүруі туралы түсінігі нығайтып, өсіп келеді.

Талқылау

Әскери қызметкерлердің тәрбие жұмысы жеке құрамды оқыту мен тәрбиелеудің ең пәрменді түрлерінің бірі болып табылады.

Онда жеке құрамның дүниетанымдық құндылықтары мен әскери-патриоттық сана жүйесін қалыптастыратын арнайы дайындалған ақпараттық материалдар негізінде оқыту мен тәрбиелеудің ақпараттық нысандары мен әдістерімен тәрбиелік мақсаттар мен міндеттер үйлесімді үйлеседі, ол әскери қызметшілердің психикасы мен мінез-құлқына жүйелі педагогикалық әсер етеді.

Тәрбие жұмысы әскери-саяси бағдарлауға, қоғамдық маңызы бар мұраттарды, патриотизм идеяларын, Отанға қызмет ету мотивтерін, мемлекеттік мүдделерді және жеке құрамның жоғары рухани қажеттіліктерін сана мен мінез-құлықта бекіту негізінде жоғары моральдық-психологиялық қасиеттерді қалыптастыруға бағытталған.

Мемлекеттік – құқықтық даярлық Қазақстан Республикасы Қарулы күштері алдында тұрған міндеттерді шешуде ақпараттық қамтамасыз етудің неғұрлым пәрменді құрамдас бөлігі бола отырып, әскери ұжымға ақпараттық-идеологиялық және тәрбиелік ықпал етудің әртүрлі нысандары мен әдістерін қолдану арқылы жүзеге асырылады.

Мемлекеттік – құқықтық даярлық барлық әскери басқару органдарында, ҚР ҚК әскери бөлімдері мен мекемелерінде ротаға (батареяға, корабльге) дейін және жеке құрамның барлық санаттарымен қоса оларға тең ұйымдастырылады және өткізіледі.

Әскери қызметкерлердің санасында қазақстандық патриотизм сезімін, Отанды қорғау жөніндегі конституциялық және әскери борышқа адалдықты, «Қазақстан-2050» мемлекеттің даму стратегиясының негізгі ережелерін дұрыс түсінуді қалыптастыруға бағытталған[3].

Педагогикалық тәжірибе білім беруде, әсіресе ересектерді тәрбиелеуде, егер білімді адамның жеке басына белсенді қарым-қатынас, өзінің жеке басын қалыптастыруға және өзгертуге деген өзара ұмтылыс, яғни өзін-өзі тәрбиелеу қажеттілігі туындамаса, қажетті нәтижеге қол жеткізу мүмкін еместігін көрсетеді. Сонымен қатар, өзін-өзі тәрбиелеумен белсенді, мақсатты және шығармашылықпен айналысатын адам қажетті қасиеттерді дамыту мен жетілдіруде өз мүмкіндіктерін едәуір кеңейте алады, өз іс-әрекеттері мен мінез-құлқын өзін-өзі реттеу қабілетін дамытады, өзін әртүрлі функцияларды жүзеге асыруға сапалы дайындайды.

Өзін-өзі тәрбиелеу процесінде адам өзінің жеке басының қасиеттерін (мінез-құлық белгілері, көзқарастар, сезімдер), іс-әрекеті мен іс-әрекетін өзінің санасы мен еркінің объектісі етеді.

Бүгінгі шындықтың шарттары адамның өзіне, оның мүмкіндіктері мен қабілеттеріне, оның ішінде өзінің жеке басын дамыту тұрғысынан жаңа көзқараспен қарауды талап етті. Әскери қызметкер, ең алдымен, өзінің жеке басын жетілдіруде белсенділік танытуы, адамгершілік жағынан әдепті және таза, қағидатты және жауапты, кәсіби құзыретті болуға ұмтылысын көрсетуі тиіс.

Әскери қызметкерлердің кәсіби өзін-өзі тәрбиелеу мәселесін педагогикалық талдау дегеніміз - әскери қызметшілердің оң және теріс қасиеттерді қалыптастыруға және дамытуға бағытталған мақсатты, белсенді

қызметі деп түсініледі. Бірыңғай және біртұтас әскери-педагогикалық процестің ажырамас бөлігі бола отырып, кәсіби өзін-өзі тәрбиелеу ондағы ішкі реактордың рөлін атқарады, жауынгердің жеке басын қалыптастыру процесін едәуір белсендіреді, оның мемлекеттік-патриоттық рухани-адамгершілік, моральдық-психологиялық және физикалық қасиеттерінің дамуын тездетеді [4]. Дәстүрлі түрде білім беру институттары (біздің ойымызша, қарулы күштерді де жатқызуға болады) бүкіл білім беру жүйесінің орталық буыны, жастарды тәрбиелеу мен дамытудың іргелі мәдени негізі болып саналады.

Оқытудың барлық стратегияларында жалпы білім беретін мекемеде тәрбие процесін жаңарту отандық дәстүрлерді, ұлттық-аймақтық ерекшеліктерді, заманауи тәжірибенің жетістіктерін ескере отырып, білім беру мәртебесі туралы сапалы жаңа идеяның қалыптасуымен байланысты; әр түрлі білім беру жүйелерін құру, білім беру стратегияларының, әдістерінің алуан түрлілігін ынталандыру, оның тетіктерінің тиімділігін арттыру, мемлекеттік, отбасылық және әлеуметтік тәрбиенің тепе-теңдігін орнату және сақтау.

Әскери жастарды тәрбиелеу Тұжырымдамасы офицер-педагогтардың алдына әскери қызметкерді өз ортасының өкілі ретінде, өзіне тән ұлттық сана-сезімі мен дүниетанымы бар, сонымен бірге диалогқа және басқа мәдениеттерді қабылдауға дайын тәрбиелеу міндетін қояды.

Алайда армияның әскери қызметкерлердің жеке басының рухани мәдениетін қалыптастырудағы мүмкіндіктерін талдау үшін объективті педагогикалық құндылықтар мен нормалар жүйесін жасау қажет.

Адамның өзіне деген құрметі, адамның жеке басының өзегі; жастарға қатысты тарихи сана — уақыт сезімі, уақыт өзенінде жүзу, өткен мен болашақты сезіну; объективті әлемге деген көзқарас және ондағы дәуірдің ең қызықты документальды дәлелдерін — заттар мен ескерткіштерді оқшаулау, оларды қорғау және бағалау.

Жастарды тәрбиелеу, білім беру және оқыту мәселесі ондағы жалпыадамзаттық моральдың, жоғары азаматтық сананың, өз Отанын қорғауға дайындықтың тәрбиесіне айналуы керек деген белгілі ой да ұмытылмайды. Қазіргі психологтар жеке тұлғаны қалыптастырудың басты міндеті оның санасын қалыптастыру процесін қарастырады.

Бұл процесс білімді игеруді (мәдениетті иемденуді), жаңа білім алу тәсілдерін игеруді (эпистемологиялық қабілеттер, логика), сайып келгенде қоғамның белгілі бір құндылықтар жүйесін игеруді (қоғам нормаларын иемденуді) қамтиды.

Әскери қызмет процесінде әскери қызметкерлердің жеке басының рухани мәдениетін қалыптастырудың жақсы дәстүрлері кеңестік кезеңде қаланды. Бүгінде посткеңестік қоғам өтпелі кезеңді бастан кешуде. Қоғамдық қатынастар, әлеуметтік-экономикалық негіздер күрт бұзылды.

Білім беру жүйесінің дағдарысы айқын. Бұл жағдайда алдыңғы жылдардағы тәжірибені жандандыру және әскери қызметкердің жеке басының рухани мәдениетін қалыптастырудың жаңа тәсілдерін әзірлеу туралы мәселе туындайды.

Әлемнің қайта өркендеуінің, елдің мәдени байлығының маңызды құрамдас бөліктерінің бірі-оның рухани жаңғыру, патриоттық сананы қалыптастыру процесі.

Патриотизм-жастарға адамгершілік тәрбие берудің өлшемі. Патриотизмді қалыптастыруда отандық тарихқа, әдебиетке маңызды рөл беріледі.

Әскери қызметкерлерді тәрбиелеу процесінде мұражай педагогикасы баға жетпес көмек көрсете алады. Ол жауынгерге шығармашылық тұлға болуға көмектесе алады. Мұражай педагогикасы үш ғылыми пәнге негізделген: Педагогика, Психология және тарих.

Бұл пәндер материалдық мәдениет тарихымен, тарихи психологиямен, философиямен шектеседі. Мұражай педагогикасы өнертанумен тығыз байланысты. Бұл құндылықтар жүйесін қалыптастыруға көмектеседі, онда ең бастысы ақша емес, адам.

Жас адамды рухани ояту-басты педагогикалық міндет.

Сондықтан, біздің ойымызша, жастардың рухани мәдениетін қалыптастыру ісінде армия шіркеумен «ынтымақтастықты» кеңінен қолдана алады.

Енді әскери қызметкерлерді оқытуды олардың қоғамдағы, отбасындағы өмірге жақсы дайындығына көбірек бағыттау мүмкіндігі пайда болды. Ал бұл жастарға жан-жақты адамгершілік, рухани тәрбие беру мүмкін емес.

Бұл мүмкіндікті әскери тәрбие мүддесі үшін де қолдануға болатыны анық, өйткені қоғам қайтадан білім алу шексіз шындықтарына жүгіну қажеттілігін түсінді және қабылдады.

Рухани мәдениеттің мәнінің көптеген сипаттамаларының ішінде оның негізгі қасиетін — оның басқа сипаттамаларын біріктіретін адамдардың рухани мәдениетінің құндылықтарын ғана емес, сонымен бірге қоғамның дамуы барысында пайда болатын жаңа құндылықтарды құру мен көбейтуге бағытталған және ықпал ететін қоғам құралдарының өндірісі ретінде әрекет ететін мәдениеттің коммуникативті функциясы, ғылыми-техникалық прогресстен бөлінбейтін қазіргі деңгей.

Мәдени құндылықтармен таныстырудың көп өлшемді процесінде бұқаралық коммуникация құралдары сияқты адамға әлеуметтік әсер етудің тиімді факторлары маңызды рөл атқарады.

Олар қоғамдық пікірді басқарып қана қоймай, адамның мүдделері мен қажеттіліктерін қалыптастыруға әсер етеді, оны белгілі бір әлеуметтік қызметке дайындайды. Әлемдегі оқиғалар туралы ақпарат беру, көңіл көтеру, тәрбиелеу және оқыту арқылы БАҚ адамның ойлау түрі мен мәдениетін өзгертеді.

Осы жағдайларды ескере отырып, әскери-педагогикалық процеске, әсіресе әскери тәрбие жұмысына техникалық құралдарды енгізген жөн: компьютерлер мен Интернетті, бейне, аудио жабдықтарды пайдалану мүмкіндігі, сондай-ақ ұзақ енгізілген, бірақ ұмытылған техниканы қалпына келтіру – қоғамдық іс-шараларды өткізу процесінде телешоуларды пайдалану.

Осылайша, әлеуметтік-эстетикалық тұрғыдан алғанда, адамгершілік мәдениетін тәрбиелеудің мазмұны, ең алдымен, сарбаздарды әлеуметтік, патриоттық, еңбек, материалдық, экологиялық және қарым-қатынас сияқты іс-шараларға тартуды қамтуы керек.

Армиядағы эстетикалық тәрбие тиісті қабілеттерді, дағдыларды дамытуға қол жеткізуге, сондай-ақ қоғамға жеке тұлғаның эстетикалық мәдениетінің қажетті деңгейін құрайтын білім алуға бағытталған мақсатты іс-әрекеттің бүкіл жүйесімен жүзеге асырылуы мүмкін.

Әскери қызмет процесінде эстетикалық дамудың міндеті – алғашқы еңбек дағдыларымен тығыз байланысты шығармашылық және эстетикалық бейімділіктерді анықтау және дамыту.

Өз кезегінде, болашақта өзіңізге ұнайтын өнер түріндегі білімді тереңдетуге, қабілеттер мен дағдыларды дамытуға мүмкіндік беру серпін береді, кейінгі өмірде компас түріне айналады.

Бөлімдерде психолог қажет. Бір жағынан, армия психологтары – аз қамтылған маман. Екінші жағынан, ол: әлеуметтік психолог, әлеуметтанушы, әскери еңбекті ғылыми ұйымдастыру жөніндегі маман. Оған басқа офицерлерді оқыту мүмкіндігі берілуі керек.

Әскери-педагогикалық процесс барысында дәстүрлердің үлкен тәрбиелік мәні ұжымдардың басшыларын, командирлерді олардың пайда болуы мен іс-әрекетінің динамикасына үнемі әсер етуге, жағымды дәстүрлерді мұқият таңдауға, қолдауға, құруға және өзгертуге, оларды көбейтуге итермелейді және оның негізгі үлесі тиесілі болуы керек:

- жауынгерлік дәстүрлерді насихаттау;
- жаңадан пайда болған дәстүрлерді іздеу және бекіту;
- көрнекі үгіт-насихаттың шебер безендірілуі;
- соғыс және Қарулы Күштер ардагерлерімен жүйелі кездесулер;
- революцияға дейінгі армияның жағымды дәстүрлерін жаңғырту;
- Ауған соғысы мен Шешенстанда пайда болған дәстүрлерді жоғары

деңгейге көтеру.

Дәстүр-бұл әскери ерлік пен даңқтың тот баспайтын және ескірмейтін қаруы. Оларда өткеннің сабақтары, бүгінгі күннің тәжірибесі және болашақтың даңқы бар. Олар әрқашан ерлікке шақырады, сондықтан олар уақытқа бағынбайды. Олар біздің істерімізде, ерліктерімізде мәңгі тірі. [5].

Қорытынды

Әскери қызметкерлердің моральдық тәрбиесі оның жеке дамуына ықпал етеді. Бұл адамның құндылық саласын дәйекті түрде кеңейту және нығайту, дәстүрлі моральдық нормалар мен мұраттар, өзінөзі және әріптестеріне, қоғамға және мемлекетке қарым-қатынасына негізделген бағалау мен саналы қабілетін қалыптастыру.

Рухани-адамгершілік тәрбие-бұл студенттердің негізгі ұлттық құндылықтарды игеруі мен қабылдауының педагогикалық ұйымдастырылған процесі, көпұлтты халқының жалпыадамзаттық құндылықтары мен мәдени, рухани және адамгершілік құндылықтары жүйесін дамыту.

Рухани – адамгершілік даму-әлеуметтену процесінде тұлғаның құндылық-семантикалық саласын дәйекті түрде кеңейту және нығайту, адамның өзіне, басқа адамдарға, қоғамға, мемлекетке, Отанға, жалпы әлемге дәстүрлі моральдық нормалар мен моральдық мұраттар негізінде бағалау және саналы түрде құру қабілетін қалыптастыру.

Жалпы мақсат-жоғары адамгершілік, жауапты, шығармашылық, бастамашыл, құзыретті ел азаматының қалыптасуы мен дамуына білім беру, әлеуметтік-педагогикалық қолдау.

Рухани-адамгершілік тәрбиенің міндеттері жалпы бастауыш білім берудің жеке нәтижелеріне қойылатын талаптардың логикасында күтілетін нәтижелер ретінде анықталған және мыналарды көздейді:

Азаматтыққа, патриотизмге, адам құқықтарын, бостандықтары мен міндеттерін құрметтеуге тәрбиелеу:

Қазақстан мемлекетінің саяси құрылымы, оның институттары, олардың қоғамдағы рөлі, оның маңызды заңдары туралы қарапайым идеялар;

мемлекеттің рәміздері туралы идеялар — ту, Қазақстан Елтаңбасы;

азаматтық қоғам институттары туралы, азаматтардың қоғамдық басқаруға қатысу мүмкіндіктері туралы қарапайым идеялар;

Мемлекет азаматының құқықтары мен міндеттері туралы қарапайым идеялар;

қоғамдық құбылыстарға қызығушылық, адамның қоғамдағы белсенді рөлін түсіну;

қазақ тіліне мемлекеттік тіл, ұлтаралық қатынас тілі ретінде құрметпен қарау;

өзінің ұлттық тілі мен мәдениетіне құндылық қатынасы;

Халықтың, олардың ортақ тарихи тағдыры, біздің ел халықтарының бірлігі туралы алғашқы идеялар;

ұлттық батырлар мен тарихтағы маңызды оқиғалар туралы қарапайым идеялар;

мемлекеттік мерекелерге және маңызды оқиғаларға қызығушылық;

сынып, мектеп, отбасы, қала істеріне белсенді қатысуға ұмтылу;

білім беру мекемесіне, оның қаласына, халқына деген сүйіспеншілік;

Отан қорғаушыларға құрмет;

өз іс-әрекеттеріне жауап беру қабілеті;

сыныпта, үйде, көшеде тәртіпті бұзуға, адамның өз міндеттерін орындамауына теріс көзқарас [6].

Бастауыш жалпы білім беру деңгейінде білім алушыларды рухани-адамгершілік дамытудың, тәрбиелеудің және әлеуметтендірудің жалпы міндеттері бағыттар бойынша жіктелген, олардың әрқайсысы басқалармен тығыз байланысты бола отырып, Қазақстан азаматы тұлғасының рухани-адамгершілік дамуының маңызды жақтарының бірін ашады.

Білім алушыларды рухани-адамгершілік дамыту, тәрбиелеу және әлеуметтендіру бағыттарының әрқайсысы базалық ұлттық құндылықтардың белгілі бір жүйесіне негізделген және оларды білім алушылардың игеруін қамтамасыз етуі тиіс.

Білім алушылардың рухани-адамгершілік дамуын, тәрбиесін және әлеуметтенуін ұйымдастыру мынадай бағыттар бойынша жүзеге асырылады:

Азаматтық-патриоттық тәрбие

Құндылықтар: өз халқына, өз өлкесіне деген сүйіспеншілік; Отанға қызмет ету; құқықтық мемлекет; азаматтық қоғам; заң және құқық тәртібі; Жеке және ұлттық бостандық; адамдарға, мемлекет пен азаматтық қоғам институттарына сенім.

Адамгершілік және рухани тәрбие

Құндылықтар: адамның рухани әлемі, адамгершілік таңдау; өмір және өмірдің мәні; әділеттілік; мейірімділік; ар-намыс; қадір-қасиет; адамның қадір-қасиетін құрметтеу, теңдік, жауапкершілік және міндет сезімі; қамқорлық пен көмек, мораль, адалдық, жомарттық, ар-ождан және діни сенім бостандығы; сенім; дәстүрлі діндері мен рухани мәдениеті, ресейлік зайырлы (азаматтық) этика.

Еңбек пен шығармашылыққа оң көзқарасты тәрбиелеу

Құндылықтар: еңбекке, шығармашылық және жасампаздық; таным мен ақиқатқа ұмтылу; мақсаттылық пен табандылық; үнемділік; еңбексүйгіштік, ұжымдағы жұмыс, еңбек пен шығармашылыққа жауапты көзқарас, белсенді өмірлік ұстаным, мамандықта өзін-өзі іске асыру.

Зияткерлік тәрбие

Құндылықтар: білім, ақиқат, интеллект, ғылым, зияткерлік қызмет, тұлғаның зияткерлік дамуы, білім, білім қоғамы.

Денсаулық сақтау тәрбиесі

Құндылықтар: денсаулық физикалық, рухани және адамгершілік, салауатты өмір салты, денсаулық сақтау технологиялары, дене шынықтыру және спорт

Әлеуметтік-мәдени және медиа-мәдени тәрбие

Құндылықтар: бейбітшілік, азаматтық келісім, әлеуметтік әріптестік, мәдениетаралық ынтымақтастық, тұлғаны мәдени байыту, қоғамның рухани және мәдени топтасуы; көпмәдениет әлемі.

Мәдени және эстетикалық тәрбие

Құндылықтар: сұлулық; үйлесімділік; эстетикалық даму, шығармашылық пен өнердегі өзін-өзі көрсету, мәдениеттану, жеке шығармашылық қабілеттер, мәдениеттер мен өркениеттер диалогы.

Құқықтық тәрбие және қауіпсіздік мәдениеті

Құндылықтар: құқықтық мәдениет, адамның құқықтары мен міндеттері, жеке бас бостандығы, демократия, сайлау мәдениеті, қауіпсіздік, мектептің қауіпсіз ортасы, ақпараттық кеңістіктің қауіпсіздігі, табиғи және техногендік ортадағы қауіпсіз мінез-құлық.

Отбасылық құндылықтарды тәрбиелеу

Құндылықтар: отбасы, отбасылық дәстүрлер, отбасылық өмір мәдениеті, отбасылық қарым-қатынас этикасы мен психологиясы, ата-аналарға, ата-аналарға деген сүйіспеншілік пен құрмет; үлкендер мен кішілерге қамқорлық.

Коммуникативтік мәдениетті қалыптастыру

Құндылықтар: қазақ тілі, басқа ұлттар халықтарының тілдері, қарым-қатынас мәдениеті, тұлғааралық және мәдениетаралық қарым-қатынас, сөзге іс-әрекет ретінде жауапкершілікпен қарау, өнімді және қауіпсіз қарым-қатынас.

Экологиялық тәрбие

Құндылықтар: туған жер; қорық табиғаты; жер планетасы; өңірдің, елдің, планетаның табиғи ресурстарын ұқыпты игеру, экологиялық мәдениет, қоршаған ортаға, үй жануарларына қамқорлық жасау.

Рухани-адамгершілік дамудың, тәрбие мен әлеуметтенудің барлық бағыттары маңызды, бір-бірін толықтырады және отандық рухани, адамгершілік және мәдени дәстүрлер негізінде тұлғаның дамуын қамтамасыз етеді. Білім беру ұйымы рухани-адамгершілік дамудың, азаматтардың жеке басын тәрбиелеу мен әлеуметтендірудің белгілі бір бағытына басымдық бере алады, негізгі бағыттар мен құндылықтар жүйесіне сәйкес бастауыш жалпы білім беру деңгейіндегі міндеттерді, қызмет түрлері мен нысандарын көрсете алады [7].

Әскери қызметкерлердің рухани-адамгершілік дамуы мен тәрбиесін білім беру мекемесі ғана емес, сонымен қатар тұрғылықты жері бойынша отбасы, мектептен тыс мекемелер жүзеге асырады. Педагогикалық ұжым мен отбасының өзара әрекеттесуі оқушының адамгершілік өмір салтын ұйымдастыру үшін өте маңызды. Мұндай құрылымды қалыптастыруда қосымша білім беру, мәдениет және спорт мекемелері өздерінің дәстүрлі ұстанымдарын сақтайды. Осылайша, білім алушыларды рухани-адамгершілік дамыту және тәрбиелеу міндеттерін іске асырудың маңызды шарты педагогикалық ұжымның жетекші рөлімен әртүрлі әлеуметтік субъектілердің педагогикалық өзара әрекеттесуінің тиімділігі болып табылады [8].

Әскери қызметкерлерді тәрбиелеу жүйесі оның қалыптасуы мен дамуының қиын жолынан өтті. Оның негізінде отандық дәстүрлер мен отандық және шетелдік әскери-педагогикалық ой мен практиканың жетістіктері жатыр.

Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің қазіргі даму кезеңі әскери кадрларға жоғары талаптар қояды және әскери қызметкерлерді тәрбиелеудің жаңа міндеттерін ұсынады [9].

Әскери қызметкерлерді рухани адамгершілік тәрбиелеудің негізгі мақсаты - әскери қызметкерлердің бойында азамат-патриот, әскери кәсіпқой және адамгершілігі жоғары тұлға қасиеттерін қалыптастыру және дамыту болып табылады.

ӘДЕБИЕТ

[1] Стрекозов В.Г., Кудашкин А.В. Военное право: Учебник. – М.: За права военнослужащих, 2020. – 640 с.

[2] Военная педагогика /Под общей редакцией И.А. Алёхина. – М.: Переплёт, 2018. – 414 с.

[3] Бейсембаева А.А. Патриоттық тәрбиенің негіздері //Весник АПН Казахстана. – Алматы, 2018. – № 2. – 56-60 б.

[4] Военная педагогика. /Под общей редакцией О.Ю.Ефремова. – СПб.: Питер, 2020. – 640с.

- [5] Гужва, Е.Г. Воспитание нравственных ценностей у офицеров воинской части: дис. ... канд. пед. наук. – М., 2019. – 159 с.
- [6] Приказ Зам. Пред. КНБ – Дир. Пограничной службы «Об организации воспитат. и соц.-прав. работы в ПС КНБ РК» №656 от 7.12.2017. – Режим доступа: URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2000020461> [Дата обращения 17.12.2021]
- [7] Маслоу А.Х. Мотивация және жеке тұлға. – Мәскеу, 2021. – 51 б.
- [8] Кановская М.Б. Педагогика: дәрістер. – М., СПб.:AST, Полиграфиздат, Овл, 2020. – 160 б.
- [9] Әскери педагогика /Б.К. Сақтағановтың жалпы редакциясы. – Алматы: ҚР ҰҚК ӘИ, 2010. – 374 б.

REFERENCES

- [1] Strekozov V.G., Kudashkin A.V. Voyennoye pravo: Uchebnik (Military Law: Textbook). – М.: Za prava voyennosluzhashchikh, 2020. – 640 s. [in Rus.].
- [2] Voyennaya pedagogika (Military Pedagogy) /Pod obshchey redaktsiyey I.A. Alokhnina. – М.: Pereplot, 2018. – 414 s. [in Rus.].
- [3] Beysembaeva A.A. Patriottiq tärbieniñ negizderi (Basics of patriotic education) //Vesnik APN Kazaxstana. – Almatı, 2018. – № 2. – 56-60 b. [in Kaz]
- [4] Voyennaya pedagogika (Military pedagogy). /Pod obshchey redaktsiyey O.YU.Yefremova. – SPb.: Piter, 2020. – 640 s. [in Rus.].
- [5] Guzhva Ye.G. Vospitaniye npravstvennykh tsennostey u ofitserov voinskoy chasti (Raising moral values in officers of the military): dis. ... kand. ped. nauk. – М., 2019. – 159 с. [in Rus.].
- [6] Prikaz Zam. Pred. KNB – Dir. Pogranichnoy sluzhby «Ob organizatsii vospitat. i sots. - prav. raboty v PS KNB RK» №656 ot 7.12.2017 (PrikazZam. Pred. KNB – Dir. Pogranichnoy sluzhby «About the organization of education. and soc.-right. work in the PS of the National Security Committee of the Republic of Kazakhstan" №656 ot 7.12.2017g.). – Rezhim dostupa: URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2000020461> [Data obrashcheniya 17.12.2021] [in Rus.].
- [7] Maslow A.X. Motivaciya jäne jeke tulğa (Motivation and personality). – Mäskew, 2021. – 51 b. [in Kaz]
- [8] Kanovskaya M.B. Pedagogika: dārister (Pedagogy: lectures). – М., SPb.: AST, Poligrafizdat, Ovl, 2020. – 160 b. [in Kaz]
- [9] Äskeri pedagogika /Б.К. Сақтағановтың жалпы редакциясы (Military pedagogy). – Almatı: QR UQK Äİ, 2010. – 374 b. [in Kaz]

СУЩНОСТЬ И СОДЕРЖАНИЕ ДУХОВНО-ПРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ ВОЕННОСЛУЖАЩИХ

*Исбаева Е.И.¹

*¹к.т.н., доцент, Актюбинский региональный государственный университет им. К. Жубанова, Актобе, Казахстан, e-mail: Isibaeva.liza@mail.ru

Аннотация. В статье рассказывается о сущности и содержании духовно-нравственного воспитания военнослужащих. Вместе с тем, обращение к теории и практике воспитательной работы в современных Вооруженных Силах предполагает, что традиция духовно-нравственного воспитания военнослужащих в комплексе еще не определена. Необходимость их изучения связана с поиск соответствующих средств и способов формирования духовно-нравственной культуры современных военнослужащих, соответствующих национальным традициям и менталитету.

Таким образом, актуальность исследования обусловлена следующими противоречиями: духовно-нравственное воспитание-педагогическое явление,

объединяющее содержание понятий "духовность" и "мораль", важнейшими характеристиками которого являются стремление человека к идеалу, ориентация на высокие ценности и характер взаимоотношений между людьми.

Традиции духовно-нравственного воспитания являются высшим ориентиром для педагогической науки и отражают область применения основных усилий для педагогической практики.

Обеспечивая связь времени, преемственность поколений, единство общества и социокультурную идентичность, эти традиции являются надежным источником и средством самовосстановления общества, этноса, культуры, составляют питательную основу духовного роста и самоопределения личности.

В связи с этим формирование, поддержание и развитие этих традиций составляет важнейшую историческую задачу, гуманитарную миссию и социокультурную цель педагогики как науки о воспитании личности и социальных групп.

В статье дается анализ содержания духовно-нравственных ценностей военнослужащих в контексте их исторического развития.

Дается обоснование значимости исследуемой проблемы, связанной с необходимостью достижения богатой духовности современных военнослужащих в конкретных социально-исторических условиях.

Изучены и описаны важнейшие характеристики духовно-нравственных ценностей военнослужащего, проанализированы основные этапы развития процесса духовно-нравственного воспитания военнослужащих.

Духовно-нравственные ценности современного офицера связаны с их формированием, описаны основные группы проблемных вопросов.

Ключевые слова: военнослужащий, личность, нравственность, воспитание, общество, социальная среда, духовность, офицер.

THE ESSENCE AND CONTENT OF SPIRITUAL AND MORAL EDUCATION OF MILITARY PERSONNEL

*Isibayeva E.I.¹

¹с.т.с., associate Professor, Aktobe Regional State University named after K. Zhubanov, Aktobe, Kazakhstan, e-mail: Isibaeva.liza@mail.ru

Abstract. The article describes the essence and content of the spiritual and moral education of military personnel. At the same time, the appeal to the theory and practice of educational work in the modern Armed Forces suggests that the tradition of spiritual and moral education of military personnel in the complex has not yet been determined. The need to study them is connected with the search for appropriate means and ways of forming the spiritual and moral culture of modern servicemen, corresponding to national traditions and mentality.

Thus, the relevance of the research is due to the following contradictions: spiritual and moral education is a pedagogical phenomenon that combines the content of the concepts of "spirituality" and "morality", the most important characteristics of which are the human desire for an ideal, orientation to high values and the nature of relationships between people.

The traditions of spiritual and moral education are the highest reference point for pedagogical science and reflect the scope of the main efforts for pedagogical practice. Ensuring the connection of times, the continuity of generations, the unity of society and socio-cultural identity, these traditions are a reliable source and means of self-restoration of society, ethnos, culture, form the nutritional basis of spiritual growth and self-determination of the individual.

In this regard, the formation, maintenance and development of these traditions is the most important historical task, humanitarian mission and socio-cultural goal of pedagogy as a science of educating individuals and social groups.

The article analyzes the content of spiritual and moral values of military personnel in the context of their historical development. The substantiation of the significance of the problem under study is given, related to the need to achieve the rich spirituality of modern military personnel in specific socio-historical conditions.

The most important characteristics of the spiritual and moral values of a serviceman are studied and described, the main stages of the development of the process of spiritual and moral education of servicemen are analyzed. The spiritual and moral values of a modern officer are associated with their formation, the main groups of problematic issues are described.

Keywords: soldier, personality, morality, education, society, social environment, spiritual, officers.

Статья поступила 04.04.2022